Izaicinājums mūža garumā

Dace Rozenšteina
Foto: no žurnāla Būvinženieris arhīva

Valdis Uzariņš ir restaurācijas eksperts ar vairāk nekā 40 gadu pieredzi. Šajā laikā Valdis ne tikai pilnveidojis savas zināšanas kā restaurators un mērojis ceļu līdz Latvijas senākā un lielākā restaurācijas uzņēmuma AS *Būvuzņēmums Restaurators* valdes locekļa amatam, bet arī turpinājis savu darbu pie valsts nozīmīgāko kultūrvēsturisko pieminekļu atjaunošanas. Par mūža ieguldījumu nozarē saņēmis Būvindustrijas lielo balvu *Pamatakmeni*.

Ko jums nozīmē šī balva? Kā uztvērāt atzinību?
Savā profesijā esmu nostrādājis nu jau 43 gadus, ir īstenoti daudzi nozīmīgi restaurācijas darbi, tomēr atzinība ir diezgan negaidīta. Šķiet, biju viens no jaunākajiem laureātiem šajā kategorijā par mūža ieguldījumu. Protams, ir liels gandarījums par saņemto atzinību. Patīkami, ka darbs, ko esmu ieguldījis, tiek novērtēts. Man prieks par skaistajām restaurētajām ēkām. Ir, ko atcerēties.

Kāds bija jūsu ceļš profesijas apguvē? Kā nolēmāt kļūt par restauratoru?
Sākums bija ļoti vienkāršs. Kādu laiku pirms armijas gribēju iestāties augstskolā, tomēr dažādu iemeslu dēļ to neizdarīju. No 17 gadu vecuma sāku strādāt celtniecībā. Kad atgriezos no armijas, kaimiņš sāka strādāt Zinātniskās restaurācijas pārvaldē un uzaicināja mani pievienoties. 1974. gadā sāku tur strādāt par palīgstrādnieku. 1978. gadā iestājos augstskolā neklātienē. Tad kļuvu par brigadieri, bet vēlāk mani uzaicināja par darbu vadītāju jaunizveidotajā struktūrvienībā – Mākslinieciskās restaurācijas iecirknī. Mums bija plašs darbības lauks – Kultūras ministrijas iestādes: teātri, muzeji un citi ievērojami objekti. Tieši mūsu iecirknis sāka īstenot zinātnisko restaurāciju ar fotofiksācijām un metodikām, kas tagad jau ir kļuvušas par normu restaurācijā.
Vēlāk mūsu darbinieki valsts uzņēmumu privatizēja, es tiku iekļauts valdē. Pēc kāda laika kļuvu par valdes priekšsēdētāju. Un no 2006. gada darbojos kā valdes loceklis un vadu projektus.

Vai jaunībā bija tāda vīzija, ka kļūsiet par restauratoru?
Tas drīzāk izvērtās laika gaitā. Blakus mājai bija celtniecības objekts, kurā pieteicos par strādnieku. Vēlāk pēc armijas viss tā secīgi iegrozījās. Manā skatījumā – liktenīgi.

Kādas īpašības nepieciešamas labam restauratoram?

Restaurētais griestu gleznojums kinoteātrī *Splendid Palace*.

Restaurācija ir sarežģīts process, līdz ar to labam restauratoram, protams, jābūt kvalificētam. Jāpārzina mākslas vēsture, konkrētā laikā izmantotie materiāli, metodikas, kā veicama priekšizpēte, analīzes. Principā jāpārzina milzīgs darbību kopums, lai varētu veikt restaurāciju.
Restauratoram nepieciešamas zināšanas, pacietība un izturība. Turklāt restauratoram jāspēj saglabāt vēsu prātu dažādās situācijās.
Citreiz sanāk arī pastrīdēties ar pasūtītāju. Piemēram, vienā objektā, kur bija akmens fasāde, pasūtītājs aizrādīja, kāpēc neesam šo fasādi nokrāsojuši, kā tas ir darīts blakusmājām. Es viņam skaidroju, ka tā ir dabīga akmens fasāde, ko nemēdz krāsot, un

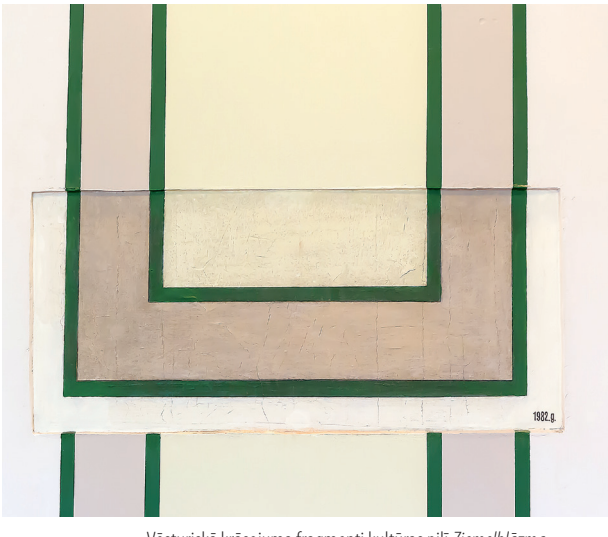

Vēsturiskā krāsojuma fragmenti kultūras pilī *Ziemeļblāzma*.

Polihromais krāsojums Kuldīgas jaunā rātsnama Lielajā zālē.

mēs to arī nedarīsim. Pasūtītājs solīja sūdzēties inspekcijā. Taču pēc pāris dienām viņš man piezvanīja un atvainojās. Bija noskaidrojis, ka manis teiktais ir patiesība. Uzteica mūs, ka labi strādājam, atzina, ka aizrādījumi bijuši nevietā. Tā kā restauratora darbā gadās arī šādas situācijas, jāprot saglabāt vēsu prātu.

Diemžēl klienti reizēm nesaprot, ka restaurēt nenozīmē visu skaisti nokrāsot.

Kuru ēku restaurācija visvairāk palikusi atmiņā, sniegusi vislielāko gandarījumu?

Ēku ir bijis daudz, un katrā ir kas skaists un neatkārtojams. Viens no lielākajiem un ievērojamākajiem darbiem, protams, bija Latvijas Nacionālās operas lielās zāles un fasādes kolonādes daļas restaurācija, jāpiemin arī Biržas ēkas un Saeimas ēkas plenārsēžu zāles restaurācija, tāpat Rīgas pils baltā zāle, arī VEF fasāde. Katrs no šiem darbiem ir devis lielu gandarījumu.

Prieks arī par cilvēkiem, kuri ir gatavi ieguldīt lielus līdzekļus Latvijas kultūrvēsturiskā mantojuma atjaunošanā. Piemēram, VEF vēsturiskās fasādes restaurācijas pasūtītājs ir Arnis Riekstiņš, SIA *Mikrotik* līdzīpašnieks. Viņš ir cilvēks, kuram rūp kultūrvēsturiskā mantojuma saglabāšana, un viņš šim mērķim gatavs ziedot ļoti lielus finanšu līdzekļus. Arnis ir mecenāts, ziedojis naudu bērnu slimnīcai un Latvijas Universitātei. Man ir milzīgs prieks, ka mūsu vidū ir šādi cilvēki.

Vai pašam ir gadījies zem vairākiem krāsu slāņiem atrast ko unikālu?

Ir bijuši monumentālie gleznojumi, kas negaidīti atklājušies restaurācijas laikā. Tā ir bijis daudzās vietās, grūti pat visas uzskaitīt. Redzat, pirms restaurācijas ir jāveic izpēte, taču tā ir ļoti dārga un laikietilpīga, līdz ar to ne vienmēr to veic pilnā apmērā un kvalitatīvi. Ir bijuši objekti, kur pirms tam strādājušas izpētes organizācijas, bet, uzsākot restaurāciju, mūsu speciālisti zem krāsas kārtām atraduši gleznojumus, par kuriem projektā nebija ne vārda.

Bijušajā Kultūras ministrijas ēkā (tagadējā Krievijas vēstniecības ēka Antonijas ielā 2) mēs restaurējām pirmā stāva zāli, kur griestu daļā bija vairākas ieapaļas nišas. Atbilstoši projektam mums it kā vajadzēja atjaunot krāsojumu, taču, veicot sagatavošanas darbus, atklājās, ka zem krāsas kārtām ir gleznojumi – katrā nišiņā savs ģerbonis. Ja pareizi atminos, tie bija Latvijas pilsētu ģerboņi. Šis bija diezgan šokējošs atklājums. Un pārsteidzošākais bija tas, ka pirms tam tur bija strādājusi izpētes organizācija, kas pētījusi, ko un kā atjaunot. Bet te pēkšņi atklājās šis mākslas darbs!

Arī Kuldīgas domes otrā stāva zālē bija līdzīgi. Tika izstrādāts projekts, tam atbilstoši sagatavojām savu piedāvājumu. Domes iepirkumā uzvarējām. Un atkal – veicot nostiprināšanas un papildu attīrīšanas darbus, atradām oriģinālu gleznojumu. Tā kā finansējums bija ierobežots, mēs ar pasūtītāju vienojāmies, ka saglabāsim un restaurēsim nelielu paraugu jeb kontrollaukumu, lai pasūtītājs un arī apmeklētāji redz, kā sākotnēji tur izskatījies. Pārējo daļu restaurējām atbilstoši projektā paredzētajam. Jāsaprot, ka restaurācija ir ļoti dārga. Šādu fundamentālu gleznojumu, kas gadu gaitā aizsegti ar daudziem krāsas slāņiem, atjaunošana izmaksā ap 600 €/m^2. Protams, izmaksas ir atkarīgas no sarežģītības. Tad padomājiet, kāda summa kopā sanāk… Pat ja pasūtītājs finansiāli varētu to atļauties, pēc priekšizpētes izstrādātā projekta tika ieplānota pavisam cita summa, ko pasūtītājs ir ielicis budžetā, veicis iepirkumu, līdz ar to ir ārkārtīgi sarežģīti iegūt šim mērķim papildu finansējumu.

Restaurējamam objektam tiek izstrādāts projekts, kas paredz konkrētus veicamos darbus; ja atrodas kādi nepamanīti dekori vai zīmējumi, tiek atrestaurēts šāds kontrollaukums, lai cilvēki zinātu, kā ir bijis un kā būs iespējams ēku atjaunot, ja radīsies tāda iespēja. Pārējie darbi tiek veikti saskaņā ar projektu.

Rīgas Vecās Svētās Ģertrūdes baznīcas krustapuķes pēc restaurācijas.

Gadījumos, kad tiek konstatēti vairāki slāņi, kā izlemjat, kurš no tiem ir īstais atjaunojamais?

Šādos gadījumos arhitekts un pasūtītājs aizstāv savas idejas un koncepciju Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcijā, kāpēc tieši viens vai otrs slānis būtu restaurējams. Šādos gadījumos jāņem vērā, cik lielā apmērā katrs no slāņiem ir saglabājies. Iespējams, kāds slānis jau ir tik tālu zudis (vairāk par 50% zudumu), ka nav vērts to restaurēt. Savukārt mēs veicam restaurācijas darbus pēc inspekcijas apstiprināta projekta.

Vai ir nācies meklēt kompromisus starp ēkas vēsturisko un estētisko vērtību, praktiskumu un klienta vēlmi izdot mazāk naudas? Kā to risināt?

Es uzskatu, ka spēja rast kompromisu arī ir viena no restauratoram būtiskām īpašībām, jo kopā ar pasūtītāju ir jāatrod kompromiss – jāizvēlas labākais risinājums, lai maksimāli saglabātu vēstures pieminekli. Restauratoram jāprot izstāstīt un pamatot pasūtītājam viena vai otra risinājuma nepieciešamību, lai vienotos par piemērotākā risinājuma izvēli. Nostāties vienam pret otru nav nekāda māksla, jo uzdevums mums faktiski ir kopīgs – saglābt, restaurēt, parādīt sabiedrībai mūsu kultūras vērtības. Un rezultātam jāapmierina abas puses – gan darba veicējs, gan investori, kuri iegulda līdzekļus.

Vai ir kāda sapņu ēka, ko vēlaties restaurēt?

Grūti pateikt, neesmu par to domājis. Latvijā esmu strādājis pietiekami daudz. Vairāk gan sanācis darboties tieši Rīgas objektos. Varbūt *Dauderi*? Tā ir Nacionālā vēstures muzeja filiāle. Šo ēku mēs restaurējām ļoti sen – pirms kādiem 30 gadiem. Varētu būt interesanti tur atgriezties. Protams, arī Opera. Kopš tās iepriekšējās restaurācijas pagājuši 22 gadi. Ļoti interesanti bija atgriezties Rīgas Doma katedrāle, kur es saviem jaunākajiem kolēģiem rādīju radiatoru, ko pirms 30 gadiem pats biju krāsojis. Tāds sentimentāls, bet neatkārtojami patīkams mirklis.

Vai gadījies atgriezties reiz restaurētā objektā un nodomāt, ka tagad kaut ko darītu citādi?
Nē, restaurācijā tehnoloģijas īpaši nemainās, mums jāizmanto metodes, instrumenti un materiāli, kādi tika lietoti objekta radīšanas laikā. Varētu teikt, ka restaurācija ir diezgan konservatīvs darbs. Turklāt mēs restaurācijas darbus allaž veicam rūpīgi un kvalitatīvi, tāpēc vienmēr ir patīkami atgriezties objektos, ir prieks par paveikto. Arī Latvijas Bankas ēkā esmu atgriezies pēc 12 gadiem. Latvijas Bankas apmeklētāju centrs 2005. gadā tika atzīts par vienu no labāk atjaunotajām ēkām. Ir patīkami šeit atgriezties, sastapt cilvēkus, kas jau toreiz te strādāja un pasūtīja ēkas atjaunošanu. Arī viņi ir priecīgi, ka tieši mūsu uzņēmums veiks restaurācijas darbus. Katrā ziņā manā pieredzē nav bijuši tādi objekti, kuros nevarētu atgriezties ar drošu skatu un lepnumu par paveikto.

Cik senu namu restaurācija jums pašam tuvāka – viduslaiku pilis vai tikai pāris gadsimtu senas ēkas un muižas?
Grūti pateikt. Es īpaši nešķiroju ēkas un objektus. Katrā ēkā ir liecības par kādu konkrētu laikmetu. Protams, ir greznākas pilis un baznīcas, ir mazāk greznas, taču katrā ir savs skaistums.

Vai interesantāk ir atjaunot kādus fasāžu dekoratīvos elementus vai gleznojumus?
Gleznojumi ir specifisks restaurējamais objekts. Latvijā nav nemaz tik daudz speciālistu, kas spēj veikt seno monumentālo gleznojumu restaurācijas. Savulaik mēs strādājām pie Pēterbaznīcas epitāciju atjaunošanas – sarežģīts, bet ļoti interesants objekts. Tas bija vēl padomju laikos. Viena epitācija ir apmēram 4 m^2 liela, bet tās restaurācija ietver ļoti daudz – gan namdaru un kokgriezēju darbu, gan gleznotāja un zeltītāja veikumu. Līdz ar to vienas epitācijas atjaunošana ilga kādus divus trīs gadus. Šķiet, tur bija ap 40 šādu epitāciju, bet mēs paguvām restaurēt kādas desmit. Darbi ir dažādi, un katrs no tiem ir interesants.

Kas vēl bez restaurācijas jūs aizrauj? Kam labprāt veltāt savu brīvo laiku?
Brīvais laiks… Jaunībā spēlēju futbolu, nu jau kādus 20 gadus divas reizes nedēļā ar domubiedriem spēlējam basketbolu. Sports man ļoti patīk. Protams, sportojot jārespektē arī mans vecums – drīz būs 64 gadi. Spēlējot basketbolu, esmu traumējis abus ceļgalus, tagad sāku just, ka šīs traumas mani nedaudz ietekmē. Tāpēc nu jau sāku domāt, vai nevajadzētu kaut ko mierīgāku (*smejas*). Tomēr sports un mūsu basketbols ir ļoti aizraujošs. Komandas sastāvs, protams, mainās, nāk klāt arī jauni spēlētāji. Vecuma amplitūda starp spēlētājiem ir kādi 20 gadi. Daži jaunie spēlētāji teic, ka es esmu ļoti spītīgs, nepadodos nevienam. Jāatzīst – tā ir gan sportā, gan darbā. Man patīk izaicinājumi. Arī Latvijas Bankas apskates laikā teicu, ka nebaidos uzņemties šo objektu. Tas ir diezgan sarežģīts, piedzīvotas daudzas bezmiega naktis, tomēr paradoksāli, ka nedēļu pirms objekta nodošanas man kļuva skumīgi… Būs pagājuši seši mēneši intensīvā darbā, var just, ka arī kolektīvs sāk pagurt. Bet cilvēkam laikam vajadzīgi izaicinājumi. Starp citu, pēc šīs ēkas daļas atjaunošanas pabeigšanas atkal pretendēsim uz balvu.

Ja jūs nebūtu kļuvis par restauratoru, kādas profesijas pārstāvis jūs būtu?
Skolas laikā man ļoti patika ķīmija. Mācījos Rīgas 45. vidusskolā, kur mana ķīmijas pasniedzēja bija Reiziņas kundze. Viņa man piedāvāja kļūt par laborantu skolā. Bet laikam jaunības maksimālismā mana spītība ņēma virsroku, atteicos. Kādu laiku pat gribēju studēt ķīmiju, bet dzīvē kaut kā viss iegrozījās citādi.

Liktenim bija savi plāni…
Jā, tā laikam ir. Dzīve mums piespēlē dažādas situācijas, cilvēkus.
Tagad man ir palīgs – jauns puisis. Interesanti ar tādu jaunu cilvēku strādāt. Mūsu uzskati bieži vien ir atšķirīgi. Tomēr es mēģinu viņam savus principus izskaidrot – kā, manuprāt, lietas ir darāmas.

Valdis Uzariņš pēc Būvindustrijas lielās balvas saņemšanas kopā ar Valsts prezidentu Raimondu Vējoni un AS *Būvuzņēmums Restaurators* valdes priekšsēdētāju Mareku Mamaju.

Vai jaunā paaudze šos ieteikumus ņem vērā?
Jā, mēs labi sastrādājamies. Vispār jau mums ir ļoti foršs un stabils kolektīvs. Mūsu puiši jau kādu laiku katru nedēļu spēlē hokeju. Diemžēl tā sakrīt, ka man tajā laikā ir basketbols. Bet nekas, lai jau viņi spēlē. Kaut gan gribētos arī slidas uzvilkt (kādu laiku nav vilktas) un parādīt šiem (*smejas*). Redz, atkal mana spītība. Bet nevarētu teikt, ka spītība ir vienīgi slikta īpašība. Tā ir kā dzinulis virzīties uz priekšu. Savā ziņā, tieši pateicoties spītībai un neatlaidībai, tik daudz ir strādāts, tik daudz skaistu objektu restaurēts.

Ja būtu iespēja laiku pa laikam padzīvot kādā citā laikmetā, kuru jūs izvēlētos?
Par šo jautājumu esmu domājis, bet neesmu atradis atbildi. Protams, ir daudzi cilvēki, kuriem ir šāda vēlme. Man bija armijas biedrs Saša. No toreizējās Ļeņingradas. Viņš ļoti bija iemīļojis savu Ļeņingradu, skaidri zināja, ka vēlētos dzīvot tajā laikā, kad Pēteris I sāka to būvēt – rakt kanālus, celt mājas. Pēc izglītības viņš bija arhitekts, tāpēc cilvēcīgi es viņu saprotu, bet pats nevaru iedomāties kādu laikmetu, kurā es labprātāk atrastos. Uzskatu, ka esmu dzīvojis un pieredzējis ļoti interesantus laikus – padomju laikus, neatkarības atjaunošanu, arī tagad man ir interesanti. Es gribētu dzīvot šajos pašos laikos! Esmu apmierināts ar savu dzīvi.

Jūs varat būt lepns, ka pēc jums paliks tik daudz skaistu, ievērojamu darbu.
Tieši tā. Man patīk strādāt. Un gandarījums par paveikto ir milzīgs.
Protams, savā dzīvē esmu sastrādājis arī pa kādai muļķībai. Bet bez tā jau neiztiek neviens, tas piederas pie lietas. BI